

Social Cohesion and Development

Vol 2, No 1 (2007)

Labor Relations

Λυδία Σαπουνάκη-Δρακάκη Οικονομική Ανάπτυξη και Κοινωνική Προστασία. Η Γέννηση των Υπηρεσιών Υγείας και το Τζάνειο Νοσοκομείο Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα, 2005

Θεόδωρος Σακελλαρόπουλος

doi: [10.12681/scad.9044](https://doi.org/10.12681/scad.9044)

Copyright © 2016, Θεόδωρος Σακελλαρόπουλος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Σακελλαρόπουλος Θ. (2016). Λυδία Σαπουνάκη-Δρακάκη Οικονομική Ανάπτυξη και Κοινωνική Προστασία. Η Γέννηση των Υπηρεσιών Υγείας και το Τζάνειο Νοσοκομείο Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα, 2005. *Social Cohesion and Development*, 2(1), 97–99. <https://doi.org/10.12681/scad.9044>

εγκληματικού ζητήματος στον ελλαδικό χώρο και τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες. Επισημαίνονται οι χαρακτηριστικές ιδιομορφίες της ελληνικής οικονομίας της εποχής διάφορης των αντίστοιχων δυτικοευρωπαϊκών προτύπων· οι ιδιομορφίες στις κοινωνικές σχέσεις και στις σχέσεις κοινωνίας-εξουσίας, με την αντίστοιχη επίδρασή τους στα ζητήματα που εξετάζει το παρόν βιβλίο. Αναδεικνύονται οι ανατροπές, τα προβλήματα και οι δυσκολίες προσαρμογής εκ μέρους των κοινωνιών σε ένα σύστημα που δεν προέκυψε, όπως τονίζει η συγγραφέας, από τις κοινωνικοπολιτικές και ιστορικές ζυμώσεις εντός του τόπου, παρά επιβλήθηκε σε μεγάλο βαθμό έξωθεν.

Ο δεύτερος τόμος είναι αφιερωμένος στις περιόδους 1940 και εντεύθεν. Στο πρώτο μέρος που αφορά στη δεκαετία 1940-1950, παρουσιάζονται και αναλύονται οι επιδράσεις των δύο πολέμων, του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και της κατοχής, και του εμφύλιου πολέμου στην Ελλάδα, ως προς τα ζητήματα της εγκληματικότητας, της ασφάλειας και της αστυνόμευσης-Αστυνομίας. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζονται οι εξελίξεις από το 1950 έως τη μεταπολίτευση και τις μέρες μας. Η συγγραφέας επιχειρεί να απαντήσει στο ερώτημα «σε ποιο βαθμό οι κοινωνικοοικονομικές ανατροπές και οι πολιτικές συγκρούσεις της περιόδου 1940-1974 επέδρασαν στις κοινωνικές σχέσεις, στη λειτουργία του νόμου, στην αντεγκληματική πολιτική, στη λειτουργία και εξέλιξη των ποινικοκατασταλτικών μηχανισμών (ειδικά του αστυνομικού συστήματος) και συνολικά του ποινικού φαινομένου;». Τα εγκλήματα του κράτους (state crimes) που διαπλέκονται με τις κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις αποτελούν κεντρική έννοια από τη σκοπιά της εγκληματολογικής θεωρίας και αναδεικνύονται ως ένα ερμηνευτικό πλαίσιο για τις στάσεις και αντιλήψεις των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου κατά τις υπό εξέταση περιόδους. Το τελευταίο τμήμα του δεύτερου μέρους εξετάζει αναλογίες και συνέχειες μεταξύ εξελίξεων που έχουν αναλυθεί ως προς προγενέστερες (ανώμαλες πολιτικά) περιόδους και της σημερινής κατάστασης, στο πλαίσιο της «κοινωνίας της διακινδύνευσης», αναδεικνύοντας τους κινδύνους που ενέχει για τη δημοκρατία και τη νομιμότητα η πρόταση της «τάξης και της ασφάλειας» σε υπέρτατο αγαθό προς προστασία. Η σύνθεση αυτή αποτελεί και την κατακλείδα του βιβλίου, το οποίο συμπληρώνεται από πλούσια βιβλιογραφία και παράρτημα, στο οποίο περιλαμβάνονται πίνακες στατιστικών της Ελληνικής Αστυνομίας και της Χωροφυλακής σχετικά με την εγκληματικότητα.

Χριστίνα Φλώρου,
Πάντειο Πανεπιστήμιο

Λυδία Σαπουνάκη-Δρακάκη

Οικονομική Ανάπτυξη και Κοινωνική Προστασία.

Η Γέννηση των Υπηρεσιών Υγείας και το Τζάνειο Νοσοκομείο

Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα, 2005

Η διερεύνηση θεμάτων που σχετίζονται με την υγεία προσελκύει όλο και πιο πολύ τους ιστορικούς του αστικού φαινομένου. Πρωτοπόροι σε αυτό αναδείχθηκαν οι Βρετανοί (βλ. Richard Evans, *Death in Hamburg: society and politics in the cholera years*, Λονδίνο, 1990, Robert Morris και Richard Rodger (επιμ.), *The Victorian city. A reader in British urban history, 1820-1914*, Λονδίνο, 1993). Από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 ξεκίνησε και η εκπόνηση συγκριτικών μελετών (Jörg Vögele, *Urban Mortality change in England and Germany, 1870-1913*, Liverpool, 1998). Στην Ελλάδα αντίστοιχες μελέτες είναι τα βιβλία των Κώστα Κωστή, *Στον καιρό της πανώλης. Εικόνες από τις κοινωνίες της ελληνικής χερσονήσου, 14ος-19ος αιώνας*, Ηράκλειο, 1995 και Χρήστου Λούκου,

Πεθαίνοντας στη Σύρο τον 19ο αιώνα. Οι μαρτυρίες των διαθηκών, Ηράκλειο, 2000. Λιγότερο έχουν διερευνηθεί η δημοτική πολιτική σε θέματα υγείας και η λειτουργία των νοσοκομειακών θεσμών σε τοπικό επίπεδο. Στην πρώτη περίπτωση, ένα καλό παράδειγμα από τη διεθνή βιβλιογραφία είναι το βιβλίο της Marjaana Niemi, *Public health and municipal policy making in Britain and Sweden, 1900-1940*, Λονδίνο, 2005 και στη δεύτερη περίπτωση η μελέτη του Pierre-Yves Donzé, «*L'hôpital bourgeois de Porrentruy (1760-1870). Gestion du patrimoine, médicalisation des soins et assistance aux pauvres*», *Cahiers d'études historiques*, 4, Porrentruy, 2000. Στην Ελλάδα οι αναλυτικές μελέτες που αναφέρονται στα νοσοκομεία σε συνδυασμό με τον αστικό τους περίγυρο δεν είναι πολλές. Στις περισσότερες περιπτώσεις, πρόκειται για λευκώματα επ' ευκαιρία μιας επετειακής εκδήλωσης, που αναφέρονται στην εξέλιξη της λειτουργίας κάποιου νοσοκομείου. Μεταξύ των εξαιρέσεων είναι το βιβλίο του Δημήτρη Πλουμπίδη, *Ιστορία της Ψυχιατρικής στην Ελλάδα, Θεσμοί, Ιδρύματα και Κοινωνικό πλαίσιο, 1850-1920*, Αθήνα 1995 καθώς και οι γενικότερες μελέτες των Marion Maria Ruisinger, *Das griechische Gesundheitswesen unter König Otto, 1833-1862*, Philhellenische Studien Band 5, Φρανκφούρτη, 1997, και της Μαρίας Κορασίδου, *Όταν η αρρώστια απειλεί. Επιτήρηση και έλεγχος της υγείας του πληθυσμού στην Ελλάδα του 19ου αιώνα*, Αθήνα, 2002.

Το υπό κρίση βιβλίο της Λ. Δρακάκη έρχεται να καλύψει ένα σημαντικό κενό στην αντίστοιχη ελληνική βιβλιογραφία. Κινείται στο πλαίσιο της ιστορίας των πόλεων, αναφέρεται στο θέμα της Δημόσιας Υγείας και εξετάζει τις συνθήκες ίδρυσης και την πορεία του Τζάνειου Νοσοκομείου κατά τον 19ο και 20ο αιώνα. Η κεντρική υπόθεση εργασίας δομείται γύρω από τις νέες προκλήσεις στη δημόσια υγεία, που δημιουργούνται εξαιτίας της γοργής αστικοποίησης της πόλης του Πειραιά. Η συγγραφέας αποδεικνύει με την εργασία της ότι οι συνεπαγόμενοι κοινωνικοί κίνδυνοι που εμφανίζονται στον τοπικό πληθυσμό με τη μορφή ασθενειών απαιτούσαν επείγοντα και ολοκληρωμένα μέτρα στον χώρο της δημόσιας υγείας. Η ίδρυση και η σταδιακή επέκταση του Τζάνειου Νοσοκομείου ήλθε να καλύψει αυτή την ανάγκη.

Στο πρώτο κεφάλαιο της μελέτης αποτυπώνεται το νέο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον που διαμορφώνεται στον Πειραιά. Δηλαδή εξετάζεται η πορεία αστικοποίησης και εκβιομηχάνισης κατά τα χρόνια 1834-1914. Παράλληλα, διαγράφονται με πολλή ενάργεια οι νέοι κοινωνικοί κίνδυνοι που προκύπτουν για τους εργαζόμενους των πόλεων στο νέο αυτό περιβάλλον, όπως οι συνθήκες στέγας, καθαριότητας, υγιεινής της πόλης, μεταβολής του διατροφικού προτύπου και της ποιότητας των τροφίμων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται διεξοδικά ο τρόπος αντιμετώπισης των παραπάνω προβλημάτων από το κράτος και την τοπική κοινωνία του Πειραιά, συνήθως με πρακτικές και θεσμούς εμπνευσμένους και προερχόμενους από το εξωτερικό, κυρίως τη Γαλλία. Διαπιστώνεται ότι σημαντικός ήταν ο ρόλος των δημοτικών γιατρών και αστυνόμων που επέβλεπαν την υγεία και υγιεινή της πόλης. Παράλληλα, για την καταπολέμηση των επιδημιών ιδρύθηκαν χώροι απομόνωσης και λοιμοκαθαρτήρια. Τέλος, ο δήμος με δικούς του πόρους συμμετείχε ενεργά στην προστασία της υγείας των δημοτών του. Όπως επισημαίνει μάλιστα η συγγραφέας, με βάση τη θνησιμότητα στην πόλη, στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ού, η κατάσταση της υγείας του πληθυσμού του Πειραιά ήταν η καλύτερη από τις περισσότερες ελληνικές πόλεις, όχι μόνο λόγω των επιτευγμάτων στον τομέα της ιατρικής, αλλά και λόγω της «ιατρικοποίησης» του τοπικού πληθυσμού και της πολιτικής υγείας του δήμου.

Το τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο αναφέρεται στην αποκορύφωση της δημοτικής δραστηριότητας στο πεδίο της δημόσιας υγείας, που ήταν η ίδρυση του Τζάνειου Νοσοκομείου. Η έρευνα της συγγραφέως επισημαίνει τον πρωταγωνιστικό ρόλο των Πειραιωτών αστών στην οργάνωση, χρηματοδότηση και λειτουργία του νοσοκομείου. Αλλά και ένα άλλο κοινωνικό στρώμα, το ιατρικό σώμα,

σε συνεργασία με τους αστούς, δημιούργησε ευνοϊκές συνθήκες για την αποδοχή των νέων ιατρικών θεσμών από την προκατειλημμένη και επιφυλακτική τοπική κοινωνία. Σε σχέση με τη χρησιμοποίηση των υπηρεσιών του νοσοκομείου, η συγγραφέας αποδεικνύει ότι, ενώ θεωρητικά προβλεπόταν ισότητα πρόσβασης και δωρεάν παροχή υπηρεσιών στους ασθενείς, στην πράξη η νοσηλεία εντασσόταν στην πελατειακή λογική των εκάστοτε δημοτικών Αρχών. Τέλος, όσον αφορά την αποτελεσματικότητα και τη συμβολή του νοσοκομείου στην προαγωγή της δημόσιας υγείας, από τα διάσπαρτα και σποραδικά στοιχεία που κατάφερε να βρει η συγγραφέας διαπιστώνεται ότι το νοσοκομείο, τη μεγαλύτερη περίοδο της λειτουργίας του, δεν μπόρεσε να ανταποκριθεί πλήρως στις αυξανόμενες ανάγκες ενός συνεχώς διευρυνόμενου πληθυσμού.

Το βιβλίο της κυρίας Δρακάκη αποτελεί μια πρωτότυπη πραγματεία, που συμβάλλει σημαντικά στη σφαιρική αποτύπωση της οικονομικής και κοινωνικής πορείας του ελληνικού αστικού χώρου. Αναδεικνύει ένα νέο πεδίο επιστημονικής έρευνας και αποπειράται να συνθέσει, με αρκετή επιτυχία, την οικονομική και αστική ανάπτυξη με την εμφάνιση των σύγχρονων μορφών κοινωνικής προστασίας, όπως είναι η δημόσια υγεία. Για την ιστορία της κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα, τα ευρήματα του βιβλίου είναι πολύτιμα, καθώς θεμελιώνουν πειστικά την άποψη της «από τα κάτω», δηλαδή από πρωτοβουλίες της τοπικής κοινωνίας, δημιουργίας των σύγχρονων θεσμών κοινωνικής προστασίας. Το κράτος και οι κρατικές πολιτικές ακολούθησαν.

Η συγγραφέας προσεγγίζει το αντικείμενό της στη βάση της ιστορικής μεθόδου, αντλώντας υλικό από πρωτογενείς αρχειακές πηγές, όπως το Ιστορικό Αρχείο του Δήμου Πειραιά. Τα ευρήματα της έρευνας αξιοποιούνται ερμηνευτικά για πρώτη φορά στην ελληνική βιβλιογραφία, επιτρέποντας πολύτιμα συμπεράσματα για την ανάπτυξη υπηρεσιών υγείας στη νεότερη Ελλάδα. Η σχετικότητα και η αξιοπιστία αυτών των συμπερασμάτων ελέγχονται στη συνέχεια με την εφαρμογή της συγκριτικής μεθόδου και στη βάση της διεθνούς εμπειρίας. Ωστόσο, παρά την ολοκληρωμένη θεωρητική πλαισίωση και μεθοδολογική επάρκεια της έρευνας, οι αντιφατικές πληροφορίες για την ποιότητα των υπηρεσιών υγείας, καθώς και η έλλειψη αξιόπιστων στατιστικών στοιχείων δεν επέτρεψαν στη συγγραφέα κάποια πιο συγκεκριμένα συμπεράσματα. Οι επιμέρους υποθέσεις εργασίας που με τόλμη διατυπώνονται απαιτούν μεγαλύτερη τεκμηρίωση και στήριξη. Αυτό το κενό πρέπει να καλύψει η μελλοντική έρευνα.

Θεόδωρος Σακελλαρόπουλος
Πάντειο Πανεπιστήμιο